

УДК 398

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-2\(32\)-323-332](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-2(32)-323-332)

Конопленко Наталія Анатоліївна кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української та іноземних мов імені Якіма Яреми, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, м.Львів, <https://orcid.org/0000-0002-6594-4171>

Терещенко Людмила Вікторівна старший викладач кафедри слов'янської філології, Хмельницький національний університет, м.Хмельницький, <https://orcid.org/0000-0002-9780-0930>

Попова Вікторія Юріївна старший викладач кафедри іноземної філології та перекладу, Європейський університет, м. Київ, <https://orcid.org/0009-0006-5415-4648>

ВПЛИВ ОБРЯДОВОГО ФОЛЬКЛОРУ НА ПІДТРИМКУ ТА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Анотація. Актуальність формування та підтримки розвитку національної ідентичності спричинена необхідністю усвідомлення сучасним суспільством історичних та етнічних цінностей українського народу, збереження автентичності та традицій. У актуальних умовах міжкультурної інтеграції та глобалізації соціум натрапляє на ризики розмиття меж національних культур. Дослідження зосереджене на обрядовому фольклорі як концепті духовно-моральної позитивності, що формує базис національної самосвідомості. Метою статті є аналіз впливу українського обрядового фольклору на формування та розвиток національної ідентичності України. У дослідженні розглянуто історичні передумови формування та розвитку національної самосвідомості українців. Розширено уявлення про специфіку музичної обробки фольклору для творчої діяльності народних хорових колективів на прикладі сучасного репертуару народного хору. Проаналізовано динаміку розвитку національної ідентичності українців на тлі євроінтеграційного вектору поступу України. Обґрунтовано, що наслідком втрати сенсу національної культури стає масштабна криза та тривала руйнація культурної та релігійної ідентичності, що призводить до формування нової ідентичності на основі засад самоідентифікації. Доведено необхідність інтеграції до сучасного освітнього середовища національно-культурних засад. Обґрунтовано, що феномен національної

ідентичності характеризується стабільним суспільним резонансом, що детермінує якість збереження культурно-історичної національної спадщини України. Український обрядовий фольклор дозволяє на сьогодні цілеспрямовано інтегрувати до суспільного середовища загальнолюдські норми моральної свідомості, активно розвивати морально-етичні почуття. Функціонал обрядового фольклору, при цьому, виступає дієвим інструментом впливу на темпи та векторність розвитку національної ідентичності.

Ключові слова: обрядовий фольклор, національна ідентичність, пісенний фольклор, самоідентифікація.

Konoplenko Nataliia Anatoliivna Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of the Ukrainian and Foreign Languages named after Yakima Yarema, Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies, Lviv, <https://orcid.org/0000-0002-6594-4171>

Tereshchenko Liudmyla Viktorivna Senior Teacher of the Department of Slavic Philology, Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, <https://orcid.org/0000-0002-9780-0930>

Popova Viktoriia Yuriivna Senior Lecturer at the Department of Foreign Philology and Translation, European University, Kyiv, <https://orcid.org/0009-0006-5415-4648>

THE INFLUENCE OF CEREMONIAL FOLKLORE ON THE MAINTENANCE AND DEVELOPMENT OF NATIONAL IDENTITY

Abstract. The relevance of the formation and support of the development of national identity is caused by the need for modern society to be aware of the historical and ethnic values of the Ukrainian people, to preserve authenticity and traditions. In the current conditions of intercultural integration and globalization, society encounters the risks of blurring the boundaries of national cultures. The study focuses on ritual song creativity as a concept of spiritual and moral positivity, which forms the basis of national self-consciousness. The purpose of the article is to analyze the influence of Ukrainian ritual folklore on the formation and development of the national identity of Ukraine. The study considers the historical prerequisites for the formation and development of the national self-consciousness of Ukrainians. The idea of the specificity of the musical processing of folklore for the creative activity of folk choral groups is expanded using the example of the modern repertoire of the folk choir. It is established that the

modern approach to arranging folk song folklore has the vectority of maximum preservation of traditional forms of music making. The dynamics of the development of the national identity of Ukrainians against the background of the European integration vector of Ukraine's progress are analyzed. It is substantiated that the consequence of the loss of the meaning of national culture is a large-scale crisis and the long-term destruction of cultural and religious identity, which leads to the formation of a new identity based on the principles of self-identification. The need for integration of national and cultural principles into the modern educational environment is proven. It is substantiated that the phenomenon of national identity is characterized by a stable social resonance, which determines the quality of preservation of the cultural and historical national heritage of Ukraine. The functionality of ritual folklore, at the same time, acts as an effective tool for influencing the pace and vectority of the development of national identity. **Keywords:** ritual folklore, national identity, song folklore, self-identification.

Keywords: ritual folklore, national identity, song folklore, self-identification.

Постановка проблеми. У процесі суспільного розвитку визначальними чинниками розвитку національної ідентичності позиціонуються культурні чинники. В контексті етнічних груп серед таких факторів виділяються релігія, мова, ідеологія, фольклор, а також колективна пам'ять. Саме вони акумулюють основні групові цінності та детермінують основи світоглядного розвитку, визначають стійкі норми поведінкового реагування для задоволення групових цінностей і потреб.

Феномен національної ідентичності містить у своєму базисі культурні та духовні передумови, що знаходять практичне вираження у формуванні національного світогляду, адже саме він формує основоположну компоненту культури етносу та є індивідуальною формацією для певної культури. За стабільних історичних передумов стійкість розвитку національної ідентичності гарантується сформованою системою світоглядно-поведінкових норм.

У час кризових глобальних явищ та катастроф формування, укріплення і розвиток національної ідентичності детермінуються рівнем усвідомленості представниками нації ситуативних та довготривалих національних інтересів. Таким чином, національна ідентичність формується на базисі поєднання усвідомленого досвіду та перспективних інтересів.

Подолання певних етапів національно-історичного розвитку дозволяє відтворити в масовій свідомості образ-основу для вибудовування концепції «Ми – Вони». Така дихотомія позиціонується основним компонентом феномену національної ідентичності. При цьому, образ «Ми» не можна сформувати без історичної свідомості, ідентифікації народом власного місця та ролі в історії світової спільноти.

Українська культура наразі знаходиться в положенні одержання нових смислів індикаторів національної ідентифікації. Кожен народ характеризується невід'ємним прагненням до самоідентифікації, і аспекти історичного розвитку України є практичним цьому підтвердженням. При цьому, основним системотворчим фактором розвитку національної свідомості став фольклор, зокрема – обрядова пісня. Обрядовий фольклор позиціонується універсальним засобом етнічного «коду», що передавався з покоління до покоління.

У нинішній час значущість обрядового фольклору інтенсифікується на тлі активної суспільно-політичної динаміки. Народні пісні, що набувають якісної трансформації, позицінуються основою репертуару хорових колективів. Змінюються й підходи до їх музичної обробки. У той же час, специфіка інтерпретації впливу обрядового фольклору на підтримку та розвиток національної ідентичності досліджена фрагментарно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес формування історичної свідомості в межах вітчизняного наукового поля пройшов інтенсифікацію за допомогою наукових доробок вчених та культурних діячів минулих століть: М. Драгоманова, М. Костомарова, М. Цертелєва, М. Гоголя, М. Максимовича, І. Срезневського, І. Франка, П. Куліша, В. Антоновича, П. Житецького, Ф. Колесси, М. Грушевського, О. Потебні. Саме ці основоположники дослідження культурно-історичної спадщини України стимулювали збереження фольклорної спадщини українців та процес дослідження національної ідентичності.

Надалі умовиводи зазначених учених розвивалися у працях Д. Донцова, І. Мірчука, В. Винниченка, Ю. Липи, О. Бочковського, М. Міхновського, М. Хвильового. Загалом, національна ідентичність вперше була описана науковцями Т. Калинським, В. Полетиком, Р. Маркевичем, Ф. Туманським.

Питання збереження обрядового фольклору досліджені Н. Шевченко [1], М. Дмитренка [2], І. Гунчика [3], Г. Сокіл [4]. Проблематиці підтримки та розвитку національної ідентичності присвячені публікації сучасних учених Т. Олєфіренко та ін. [5], Р. Gerchanivska [6], Г. Омельченко [7], О. Кіндратець, Т. Сергієнко [8].

Водночас, окремі аспекти досліджуваної проблематики досі не знайшли належної репрезентації у межах українського наукового поля.

Мета статті. Метою статті є аналіз впливу українського обрядового фольклору на формування та розвиток національної ідентичності України.

Виклад основного матеріалу. Обрядовий фольклор, у цілому, в історичному контексті виконував певні побутові функції. Зокрема, за його посередництвом виконувались низка функцій:

- ритуальна – організація обряду;

- дражницька і величальна функція;
- заклиральна функція;
- лірична функція – вираження ставлення учасників обряду до обрядових дій, зумовлене обрядом.

Зазначене знайшло своє практичне вираження в творах раних жанрів обрядового фольклору, серед яких – обрядова пісня. Український фольклор вбачається специфічною системою світобачення, що стали етнодуховним потенціалом для майбутніх поколінь. Переживши численні випробування в аспектах нищення культури, заборони мови, український народ спромігся зберегти власну національну ідентичність та підтримати існування нації за допомогою фольклорної пам'яті, котра акумулює специфічні особливості національної ідентичності.

Обрядовий фольклор хоч і зазнає трансформації часом, водночас, є динамічною системою, що володіє власною картиною світу. Ця динамічна система не зводиться до семантичного ядра, а перебуває у відносно стабільному форматі [9]. Усна народна культура традиційного нематеріального середовища у всі часи виконувала важливу роль у збереженні духовності, мови, перспективи існування народу та його національної ідентичності. Тому відновлення фольклорних обрядових традицій в сучасних умовах розцінюється як планомірне реагування на активні процеси асиміляції та глобалізації.

Загрози повної чи часткової втрати національно-культурної ідентичності українців можна уникнути шляхом інтеграції нових форм і методів управлінського процесу, зосереджених на поверненні в сучасне суспільне середовище концептів національної колективної пам'яті. Першочергово, це необхідний крок в контексті виховання молодого покоління [10]. Сучасне покоління потребує інтеграції до світобачення феномену колективної пам'яті, що в історичному розрізі акумулює цінну історико-генетичну інформацію та мудрість народу.

Освітній процес, що містить у підґрунті програми підтримки національно-культурної ідентичності, мають бути дотичними до усіх базових вимірів суспільства та особистості, асимілювати сферу емоцій та мотиваційно-цінності аспекти, а також рефлексивну, когнітивну та суб'єктивну діяльність. Національна ідентичність розглядається як індикатор успішного синтезу індивідуалізму та соціокультурної позиції, вираженням національно-культурного досвіду конкретного народу.

Разом із тим, національна ідентичність розглядається як концепція формування національного Я-образу, уособлення себе самого як носія національних особливостей [11]. У межах сучасної стратегії освіти має природньо поєднуватись сучасне та традиційне знання про фольклор, що

розглядається на сьогодні як ретельно відпрацьована народна система ритуалів, своєрідний потужний езотеричний код, що володіє спроможністю змінити суспільство в контексті посилення духовних інтересів та осягнення традиційної культури.

У такому контексті, повернення до традицій, активна інтеграція їх у повсякденність дозволять забезпечити неперервність культурного розвитку народу. Власне, безпосередньо у фольклорі знаходить оптимальне вираження значуща етнічна інформація, представлена у вигляді своєрідного кодування [12]. За допомогою врахування цього коду з'являються потенційні можливості до відтворення важливих аспектів історичної пам'яті, що є гарантом історичної та національної цілісності будь-якого етносу.

Український обрядовий фольклор дозволяє насьогодні цілеспрямовано інтегрувати до суспільного середовища загальнолюдські норми моральної свідомості, активно розвивати морально-етичні почуття. Особливої значущості, при цьому, набуває повага до праці та трудових традицій, побутових пісень та розваг, звичаєвих та ритуальних аспектів. Зазначене в контексті історичної пам'яті народу дозволяє формувати моральний клімат та суспільство, у якому наразі відтворюється певний народ.

Етика та естетика обрядового фольклору формувались безпосередньо у процесі творення життя і праці. Саме це позиціонується гарантом його позитивної філософії [13]. У обрядовому фольклорі яскраво представлені аспекти початкового життєтворення в контексті різноманітних способів задобрювання сил природи, вірування у їх чудодійні сили, що ще й досі представлені окремими елементами в народному побуті та звичаях.

Саме обрядовий фольклор сформував аксіоматичні істини, що часто сприймаються людьми на віру, водночас, спроможні до ідейного впливу. Власне, він позиціонується частиною самого феномену віри. Фольклор у повільних часових обертах акумулював раціональні сентенції, селектовані досвідом поколінь.

При цьому, глибинному сенсові фольклору неможливо навчити, він всотується з кожним етапом розвитку людини та збагачується під дією традицій, соціального оточення, набуваючи контексту духовних реліквій. У аспекті естетичного виховання за допомогою фольклору особлива роль відводиться народній обрядовій пісні, що слугує максимально потужним провідником емоційного сприйняття.

Нова доба історії нації, що триває нині, характеризується низкою негативних тенденцій. Однією з них є активна трансформація тенденції домінування в суспільстві й повсякденному побуті низькоякісного

масового культурного продукту. Зазначене спричинило неочікувану динаміку свідомості людей, що призвела до відкритого несприйняття молодим поколінням народних знань.

Зміни, відповідні вищезазначеним процесам, вкрай негативно відзначились на побутово-культурному поступу традиційних форм життєдіяльності етнічних українців [14]. Спостерігалось масове знецінення виховної ролі багатовікових моральних принципів, які знаходили своє відображення у зразках обрядового фольклору.

На цьому ґрунті активно поширилися чимало відкритих течій низькоякісного знання сумнівного змісту. Поступово відбулася втрата переваги в суспільстві форми життя етнічних українців: спілкування «наживо» з простими творцями й носіями-трансляторами корінних традицій і звичаїв, збережених простим народом.

На зміну їм прийшли інтернет, комп'ютерні ігри, інформація з соціальних мереж, що, з однієї сторони, відповідає вимогам часу, а з іншої – містить надлишок не завжди якісної інформації. Перевагу в численних ефірах і побуті здобула генетично «чужорідна» для українців англо-американська культура.

Зважаючи на глобальну цифровізацію комунікаційного простору, вбачається за необхідне відновлення в суспільному житті художньо-аматорського (побутового) музикування. Зазначена стратегія була успішно застосована в Україні у кінці XIX – початку XX ст. та продемонструвала значну результативність [5].

Різноманітні етнічні групи прикладають зусилля для збереження власної унікальності, зазнаючи масштабного впливу масового світогляду. У цьому контексті, обрядовий фольклор, зберігаючи традиційні стилістику, поезику, композицію, відіграють особливо значущу роль у культурному житті українського суспільства, збереженні та підтримці його національної ідентичності.

Водночас, окремі елементи фольклору перебувають під загрозою зникнення, а тому особливої уваги потребують заходи щодо їх дослідження та збереження. Завдяки фольклорній пісенній традиції, відтворення у її мелодиці та текстах генетичного коду української нації, позиціонуванні самотності етносу, обрядовий фольклор формує надійне підґрунтя для підтримки та розвитку національної ідентичності та самоідентифікації, формуючи сприятливий психоінформаційний простір.

Висновки. Результати дослідження засвідчують, що будь-який народ та будь-яке суспільство спроможне існувати лише у разі присутності в них фактору ідентичності. У такому контексті феномен національної ідентичності не може існувати без національних звичаїв та традицій, розвиненої

усної народної творчості, адже фольклор являє собою ключову компоненту національної ідентичності в умовах масштабної асиміляції та інтеграції.

Глобальні завдання, що постають перед політичними та економічними системами, не повинні суперечити траєкторії підтримки розвитку національної ідентичності та розмиття національно-культурного контексту. Засилля масової культури спроможне нівелювати тисячолітній вплив традицій та самобутності, чого не можна допустити.

Фольклор, першочергово – обрядовий, дає змогу національним та етнічним формаціям максимально зберегти власну історію та ідентичність для наступних поколінь. Безпосередньо у фольклорі знаходить оптимальне вираження значуща етнічна інформація, представлена у вигляді своєрідного кодування. Український обрядовий фольклор дозволяє на сьогодні цілеспрямовано інтегрувати до суспільного середовища загальнолюдські норми моральної свідомості, активно розвивати морально-етичні почуття.

Освітній процес, що містить у підґрунті програми підтримки національно-культурної ідентичності, мають бути дотичними до усіх базових вимірів суспільства та особистості, асимілювати сферу емоцій та мотиваційно-цінності аспекти, а також рефлексивну, когнітивну та суб'єктивну діяльність. Фольклор у повільних часових обертах акумулював раціональні сентенції, селектовані досвідом поколінь. Тому відновлення фольклорних обрядових традицій в сучасних умовах розцінюється як планомірне реагування на активні процеси асиміляції та глобалізації.

Література:

1. Шевченко Н. Український обрядовий календар як феномен нематеріальної культурної спадщини. *Культурні та мистецькі студії XXI століття: науково-практичне партнерство*. 2019. С. 105-107.
2. Дмитренко М. К. *Українська фольклористика: Акценти сьогодення. Розвідки, статті*. К.: Видавництво «Сталь», 2008. 236 с.
3. Гунчик І. Часова парадигма українського оказіонально-обрядового фольклору. *Міфологія і Фольклор*. 2019. №2 (5).
4. Сокіл Г. Образ жінки в українських обрядових піснях: функціональне спрямування, традиційні смисли. *Slavia Orientalis*. 2023. №72(1). С. 15-28.
5. Олефіренко Т., Цветкова Г., Матвієнко О. *Національно-культурна ідентичність: досвід зарубіжних країн. Педагогіка і психологія постмодернізму: цінності, компетентності, діджиталізація: колективна монографія*. Aerzen: Heilberg IT Solutions UG (haftungsbeschränkt) InterGING Verlag. 2021. 504 с.
6. Gerchanivska P. E. Етнічна та національна ідентичності: вектори розвитку. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2021. №4. С. 3-8.
7. Омельченко Г. Ю. Фактор національної ідентичності в державотворенні епохи модерну. *Українське державотворення: історичний аспект: матеріали Всеукраїнської наукової конференції*. Харків, 28. 2021. С. 211-213. <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bc2391a3-a483-4233-a356-26ae05bfa0af/content#page=211>

8. Кіндратець О. М., Сергієнко Т. І. Національна ідентичність як умова збереження та зміцнення державного суверенітету. *Серія: Історія. Політологія*. 2023. №35-36. С. 78-89. <https://doi.org/10.34079/2226-2830-2023-13-35-36-78-89>

9. Акоюн А. А. Музичний фольклор у сучасній культурі України. АРТ-платФОРМА. 2022. Вип. 1(5). С. 97–116.

10. Іваннікова Л. Видання, що руйнує стереотипи. Народна творчість та етнологія. НАНУ, ІНФЕ ім. М. Рильського. Київ, 2013. № 3. С. 92–97. URL: https://nte.etnolog.org.ua/uploads/2013/3/nte_3_2013.pdf.

11. Микитенко О. Національна ідентичність у вимірі етнокультури: досвід славістичної фольклористики. *Народна творчість та етнологія*. 2022. №2(394). С. 24-32.

12. Звонарьова Л. В. Український фольклор: історія і сучасність. *Українські студії в європейському контексті: зб. наук. пр.* 2024. № 8. 382 с. http://obrii.org.ua/usec/storage/conference/zb_vol8_2024.pdf#page=30

13. Балагура В. О. Фольклор як різновид української народної творчості. *Радіо-електроніка та молодь у XXI столітті : матеріали 27-го Міжнар. молодіж. форуму, 10–12 травня 2023 р.* Харків : ХНУРЕ. Т. 10. С. 36–37. <https://openarchive.nure.ua/handle/document/24092>

14. Василевська-Скупа Л. П., Швець І. Б., Остапчук Л. О. Шляхи формування національної самосвідомості підростаючого покоління засобами українського музичного мистецтва. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022. №204. С. 99-103.

References:

1. Shevchenko, N. (2019). Ukrainskyi obriadovy kalendar yak fenomen nematerialnoi kulturnoi spadshchyny [Ukrainian ritual calendar as a phenomenon of intangible cultural heritage]. *Kulturni ta mystetski studii KhKhI stolittia: naukovopraktychne partnerstvo*, 105-107. [in Ukrainian]

2. Dmytrenko, M. K. (2008). *Ukrainska folklorystyka: Aktsenty sohodennia. Rozvidky, staty* [Ukrainian folklore studies: Accents of the present. Research, articles]. K.: Vydavnytstvo «Stal». [in Ukrainian]

3. Hunchyk, I. (2019). Chasova paradyhma ukrainskoho okazionalno-obriadovoho folkloru [Time paradigm of Ukrainian occasional and ritual folklore]. *Mifolohiia i Folklor*, 2 (5). [in Ukrainian]

4. Sokil, H. (2023). Obraz zhinky v ukrainskykh obriadovykh pisniakh: funktsionalne spriamuvannia, tradytsiini smysly [The image of a woman in Ukrainian ritual songs: functional orientation, traditional meanings]. *Slavia Orientalis*, 72(1), 15-28. [in Ukrainian]

5. Olefirenko, T., Tsvietkova, H., & Matviienko, O. (2021). *Natsionalno-kulturna identychnist: dosvid zarubizhnykh krain. Pedahohika i psykholohiia postmodernizmu: tsinnosti, kompetentnosti, didzhitalizatsiia: kolektyvna monohrafiia* [National and Cultural Identity: Experience of Foreign Countries. Pedagogy and psychology of postmodernism: values, competencies, digitalization: a collective monograph]. Aerzen: Heilberg IT Solutions UG (haftungsbeschränkt) InterGING Verlag. [in Ukrainian]

6. Gerchanivska, P. E. (2021). Etnichna ta natsionalna identychnosti: vektory rozvytku [Ethnic and national identities: vectors of development]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv*, 4, 3-8. [in Ukrainian]

7. Omelchenko, H. Yu. (2021). Faktor natsionalnoi identychnosti v derzhavotvorenni epokhy modernu [The factor of national identity in the state-building of the modern era]. *Ukrainske derzhavotvorennia: istorychnyi aspekt: materialy Vseukrainskoi naukovo konferentsii*. Kharkiv, 28, 211-213. Retrieved from: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bc2391a3-a483-4233-a356-26ae05bfa0af/content#page=211> [in Ukrainian]

8. Kindratets, O. M., & Serhienko, T. I. (2023). Natsionalna identychnist yak umova zberezhennia ta zmitsnennia derzhavnoho suverenitetu [National identity as a condition for preserving and strengthening state sovereignty]. *Seriia: Istoriiia. Politolohiia*, 35-36, 78-89. Retrieved from: <https://doi.org/10.34079/2226-2830-2023-13-35-36-78-89> [in Ukrainian]
9. Akopian, A. A. (2022). Muzychnyi folklor u suchasni kulturi Ukrainy [Musical folklore in the modern culture of Ukraine]. *ART-platFORMA*, 1(5), 97–116. [in Ukrainian]
10. Ivannikova, L. (2013). Vydannia, shcho ruiniue stereotypy [A publication that breaks stereotypes. Folk art and ethnology]. *Narodna tvorchist ta etnolohiia. NANU, INFE im. M. Rylskoho*, 3, 92–97. Retrieved from: https://nte.etnolog.org.ua/uploads/2013/3/nte_3_2013.pdf. [in Ukrainian]
11. Mykytenko, O. (2022). Natsionalna identychnist u vymiri etnokultury: dosvid slavistychnoi folklorystyky [National identity in the dimension of ethnic culture: the experience of Slavic folklore studies]. *Narodna tvorchist ta etnolohiia*, 2(394), 24-32. [in Ukrainian]
12. Zvonarova, L. V. (2024). Ukrainyski folklor: istoriia i suchasnist [Zvonariova LV. Ukrainian folklore: history and modernity]. *Ukrainski studii v yevropeiskomu konteksti: zb. nauk. pr.*, 8. Retrieved from: http://obrii.org.ua/usec/storage/conference/zb_vol8_2024.pdf#page=30 [in Ukrainian]
13. Balahura, V. O. (2023). Folklor yak riznovyd ukrainskoi narodnoi tvorchosti [Folklore as a kind of Ukrainian folk art]. *Radioelektronika ta molod u KhKhI stolitti : materialy 27-ho Mizhnar. molodizh. forumu, 10–12 travnia 2023 r. Kharkiv: KhNURE*, 10, 36–37. Retrieved from: <https://openarchive.nure.ua/handle/document/24092> [in Ukrainian]
14. Vasylevska-Skupa, L. P., Shvets, I. B., & Ostapchuk, L. O. (2022). Shliakhy formuvannia natsionalnoi samosvidomosti pidrostaiuchoho pokolinnia zasobamy ukrainskoho muzychnoho mystetstva [Ways of forming the national identity of the younger generation by means of Ukrainian musical art]. *Naukovi zapysky. Seriia: Pedahohichni nauky*, 204, 99-103. [in Ukrainian]